

Antoni Tàpies
Teatre

Exposició
25.10.2019–19.4.2020

FUNDACIÓ ANTONI TÀPIES

Aquesta exposició mostra per primera vegada la relació que Antoni Tàpies va tenir amb les arts escèniques. Inclou diverses formes de col·laboració o d'evocació del món de l'espectacle, i atorga un paper destacat als dissenys escenogràfics que Tàpies va concebre. Aquests projectes tenen continuïtat amb la resta de la seva obra, atès que s'hi troben els mateixos materials i bona part de les imatges que li interessaven. Però, en prescindir de les al·lusions espacials pròpies del llenguatge escenogràfic tradicional, són més radicals en el seu plantejament i en la seva capacitat d'evocació.

Or i sal, 1961. © Fotos Barceló, 2019.

Semimaru, 1966. © Bosch, 2019.

Entre 1961 i 1989 Antoni Tàpies va realitzar cinc escenografies. Amb les tres primeres, *Or i sal* (1961), *Semimaru* (1966) i *L'armari en el mar* (1978), Tàpies se sumava als esforços de renovació del teatre català que, després de l'investida del franquisme, tenien com a objectiu connectar amb la modernitat i equiparar-se amb l'escena europea. *Johnny va agafar el seu fusell* (1989), ja en democràcia, es va estrenar al Mercat de les Flors, un dels primers centres de titularitat pública dedicats a les arts escèniques. I *L'Éboulement* (1982) feia part d'una experiència teatral que es desenvolupava en espais alternatius de París.

Tàpies, un artista compromès amb l'avantguarda, posava el seu llenguatge artístic al servei de la representació teatral, efímera per naturalesa. Per a *Or i sal*, del poeta Joan Brossa, Tàpies va dissenyar quatre decorats austers amb paper, cartrons, cordes i roba on s'hi reconeixen imatges pròpies del seu imaginari, com ara una porta, una taula, la ics, una escala i roba nuada, i deixava a la vista els bastidors de fusta de la tramoia.

La intervenció de Tàpies a l'obra de teatre japonès *nō Semimaru*, que comptava amb música del compositor Josep M. Mestres Quadreny, va consistir a col·locar dues cordes que travessaven l'escenari de banda a banda, i que s'encreuaven fent una ics. De les cordes en penjaven un mocador blanc nuat i un bastó. Quatre anys més tard, Tàpies va reprendre aquesta idea de la corda i el nus. Al vestíbul del teatre de St. Gallen (Suïssa) hi va instal·lar un quadre disposat en angle amb una corda lligada a cada extrem de la tela, de la qual penjaven quatre draps vermells nuats. Tàpies va titular-lo *Gran esquinçall* a partir del darrer vers del poema de Josep Carner "El més vell del poble", que evoca la bandera catalana.

A *L'armari en el mar*, de Brossa i Mestres Quadreny, Tàpies va fer penjar els fracs negres dels músics sobre una orquestra que tocava en mànigues de camisa. Aquesta col·laboració a sis mans es repetiria en el projecte operístic *Cap de mirar*, que s'havia d'haver estrenat al Gran Teatre del Liceu el 1991, però circumstàncies diverses en van impedir l'estrena.

L'Éboulement, del poeta i crític d'art Jacques Dupin, es va representar en una mena d'hangar, en el marc del cicle teatral "Les Intérieurs. Théâtres d'appartement". Tàpies va fer servir llençols blancs, cordes i algunes taques de colors, com ara les empremtes vermelles d'un peu, unes xifres i els noms dels personatges de l'obra escrits a la paret.

Per a l'escenografia de l'adaptació teatral de la novel·la *Johnny Got His Gun*, de Dalton Trumbo, Tàpies va desplegar sobre una lona elements del seu llenguatge plàstic, com ara el capçal d'un llit, la silueta d'una cadira i parts del cos amputades. Aquests elements posaven en relleu l'estat del personatge d'aquest text antibel·licista, un soldat greument mutilat a la Primera Guerra Mundial que reflexiona sobre els horrors de la guerra.

La relació de Tàpies amb el teatre, però, no se circumscriu només als projectes escenogràfics, sinó que va més enllà i adopta formes diverses que també estan incloses a l'exposició. La dècada de 1950 és especialment rica en intervencions en aquest àmbit. Al número de la revista *Dau al Set* corresponent al gener-febrer del 1950, una tria de textos parateatral de Joan Brossa conviuen amb reproduccions de dibuixos de Tàpies que evocuen els secrets de l'artifici teatral, especialment els referits al món de la màgia: compartiments secrets, calaixos i armaris que s'obren i que es tanquen amb clau.

A la narració teatral de Joan Brossa *Carnaval escampat o la invasió desfeta* (1950), Tàpies, Modest Cuixart i Joan Ponç hi apareixen com a personatges. Tot i que no va ser escrit amb la intenció de ser escenificat, al text fins i tot s'hi diu que, durant la representació, s'haurien de repartir programes de mà dibuixats per Tàpies.

Del 1952 és el dibuix *Estudi per a un personatge d'una obra de Brossa* que representa un personatge que juga amb un diàbolo. És molt probable que l'obra a què fa referència sigui *Esquerdes, parracs, enderrocs esberlant la figura* (1947), en què dos arlequins dialoguen sobre un diàbolo. Aquest dibuix va formar part d'una exposició individual de Tàpies a les Galeries Laietanes el 1952, i no s'havia tornat a mostrar fins ara. Aquell mateix any Antoni Tàpies va fer el paper de l'arlequí en l'obra de Brossa *Nocturns encontres*, en la representació que se'n va fer al Teatre del Cercle de Mataró, sota la direcció de Josep Centelles.

D'aquesta època també són les anomenades sessions de "caligarisme". Aquest terme brossià servia per definir una mena d'espectacles improvisats de cabaret amb què s'acabaven algunes reunions privades a l'estudi de Modest Cuixart o a casa de Leopoldo Pomés, a Barcelona. Els actors eren Antoni Tàpies, Modest Cuixart, Joan Brossa, Joan Ponç, Leopoldo Pomés i Pere Portabella.

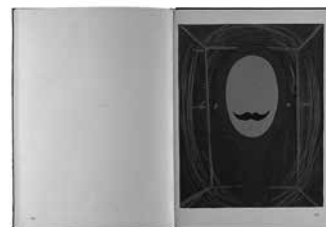
L'armari en el mar, 1978. © Fotos Barceló, 2019.

Johnny va agafar el seu fusell, 1989.

L'Éboulement, 1982. © Agence de presse Bernard, Paris, 2019.

Frègoli, 1969. De l'obra: © Comissió Tàpies / VEGAP, 2019. De la fotografia: © Lluís Bover, 2019.

Amb petites modificacions de la roba i, de vegades, amb un toc de maquillatge, es transformaven en personatges, com ara un prestidigitador en el cas de Brossa, o un ballarí professional en el de Portabella. Tàpies representava un personatge vociferant i espasmòdic que produïa uns grans udols. Aquestes sessions, plenes d'imaginació i de poesia, s'inspiraven en algunes pel·lícules expressionistes alemanyes de la dècada de 1920.

El 1960, el Club 49 va encetar el cicle "Música oberta" amb l'objectiu d'organitzar concerts de música contemporània. Alguns d'aquests concerts es van celebrar a la casa que Ricard Gomis tenia a la pineda La Ricarda, al Prat de Llobregat. Aquest és el cas de l'acció musical *Concert per a representar* (1964), amb llibret de Joan Brossa i música de Josep M. Mestres Quadreny, per a la qual Tàpies va fer el dibuix de la invitació a la vetllada. Les "accions musicals" de Brossa i Mestres Quadreny eren peces de petit format que tenien un component teatral i un altre de musical, i que buscaven subvertir els models escènics establerts.

Joan Brossa i Antoni Tàpies van dedicar un llibre de bibliòfil a l'actor i transformista italià Leopoldo Fregoli. A *Frègoli* (1969) s'hi combinen documents d'ordre divers, com ara postals, fotografies, programes i il·lustracions, amb poemes de Brossa i litografies de Tàpies. És un homenatge al món del teatre amb tota la seva riquesa d'efectisme i d'il·lusió.

Tàpies i Brossa compartien, també, la passió per Richard Wagner, renovador del gènere operístic. Plegats van fer, el 1988, el llibre de bibliòfil *Carrer de Wagner* en homenatge al compositor, amb una sèrie de poemes de Brossa i un conjunt d'aiguaforts de Tàpies. A més, Tàpies va dedicar a Wagner dues obres, *Homenatge a Wagner* (1969) i *Urbilder (diptic)* (1988).

L'exposició s'articula a través de pintures, dibuixos, gravats, llibres de bibliòfil, fotografies, cartes, revistes, programes de mà, invitacions, articles de premsa i material audiovisual. També inclou una tria d'obres de Tàpies coetànies i properes a les seves col·laboracions escenogràfiques, pels materials utilitzats, per l'evocació d'un teló teatral o pel fet de mostrar el bastidor de la pintura de la mateixa manera que deixa al descobert la trama del teatre.

Aquesta exposició s'emmarca dins de l'Any Brossa, i en l'homenatge a Josep M. Mestres Quadreny amb motiu del seu 90è aniversari.

Escenografies

Or i sal

Autor: Joan Brossa

Director: Frederic Roda

Repertiment: Carles Sala, Francesc Nubiola, Miquel Gimeno, Joaquim Canals, Antoni Millà, Alexandre Aixelà, Joan Zanny, Maria Rosa Fàbregas, Manuel Rodés, Jaume Pla, Elisenda Sala, Jordi Torras, Adelaida Espinal, Natàlia Solernou, Núria Casulleras

Escenografia: Antoni Tàpies

Estrena: 18 de maig del 1961 al Palau de la Música Catalana, Barcelona, dins el "IV Cicle de Teatre" organitzat per l'Agrupació Dramàtica de Barcelona amb el suport del Club 49

Semimaru

Autor: Yūsaki Saburō Motokiyo Zeami

Director: Lluís Solà

Música: Josep M. Mestres Quadreny

Repertiment: Jordi Torras, Sefa Ponsatí, Àngel Company, Joan Oller, Elies Mas, Joaquim Canals, Lluís Quinquer, Josep Navarra

Intèrprets: Juli Panyella (clarinet), Salvador Gratacós (flauti), Robert Armengol (percussió) i Salvador Gómez (generador)

Escenografia: Antoni Tàpies

Maquillatge: Antoni Bernad

Estrena: 17 de juny del 1966 al Teatre de l'Aliança del Poblenou, Barcelona

L'armari en el mar

Llibret: Joan Brossa

Música: Josep M. Mestres Quadreny

Direcció musical: Carles Santos

Direcció escènica: Fabià Puigserver i Guillem-Jordi Graells

Repertiment: Imma Colomer, Laura Culat, Christa Leem, Pep Anton Muñoz, Sílvia Munt, Albert Penas, Carlota Soldevila, Jordi Vilà

Escenografia: Antoni Tàpies

Producció: Grup instrumental català per al Festival Internacional de Música de Barcelona

Estrena: 17 d'octubre del 1978 al Teatre Lliure, Barcelona

L'Éboulement

Autor: Jacques Dupin

Director: Jacques Guimet

Repertiment: Jacques Guimet, Francis Arnaud, Florence Carrière, Monique Terret, Martine Pascal

Escenografia: Antoni Tàpies

Organització: Théâtre-Création-Espace, Alpha-FNAC i Centre amèricain

Estrena: 4 de febrer del 1982 en el marc de "Les Intérieurs. Théâtres d'appartement", París

Johnny va agafar el seu fusell

Autor: Dalton Trumbo

Director: Josep Costa

Repertiment: Pep Munné

Escenografia: Antoni Tàpies

Estrena: 18 d'abril del 1989 al Mercat de les Flors, Barcelona. Del 26 de setembre al 15 d'octubre del 1989 es va representar al Teatre Poliorama, Barcelona

Activitats

VISITES

Aproximacions

Visites comentades a les exposicions en curs.

Calendari: divendres (excepte festius), a les 18.00 h. | **Durada:** 1 h i 15 min. | **Idioma:** català. | **Preu:** gratuït amb l'entrada al museu. | No és necessari fer reserva prèvia. Aforament limitat.

Parla, parla

Parla, parla (1992) és el títol d'una obra d'Antoni Tàpies que dona nom a un cicle de visites i xerrades al voltant de l'exposició en curs. Visita comentada a càrrec de Glòria Bordons, vicepresidenta d'estudis de la Fundació Joan Brossa.

Calendari: divendres 6 de març del 2020, a les 18.00 h. | **Durada:** 1 h. | **Preu:** 8 €. | Aforament limitat. Inscripció prèvia: activitats@ftapias.com.

Visita exclusiva per als Amics de la Fundació Antoni Tàpies

A càrrec de Núria Homs, comissària de l'exposició.

Calendari: dijous 7 de novembre del 2019, a les 18.00 h. | **Durada:** 1 h. | **Idioma:** català. | **Preu:** gratuït per als Amics de la Fundació Antoni Tàpies. | Aforament limitat. Inscripció prèvia: [934 870 315](mailto:934.870.315) / amics@ftapias.com.

Visita a la Casa Gomis

La Casa Gomis, projectada per l'arquitecte Antoni Bonet Castellana, és un exemple d'arquitectura racionalista a Catalunya. La passió de Ricardo Gomis per la música va ser un dels factors influents a l'hora de conceptualitzar el disseny de la casa. Inaugurada l'any 1963, la Casa Gomis va esdevenir un espai privilegiat de creació, exhibició i trobada de l'avantguarda cultural, i va acollir

una part de les activitats musicals i teatrals que organitzava el Club 49.

Calendari: dissabte 28 de març del 2020. Més informació a: www.fundaciotaopies.org.

TALLER FAMILIAR

Teatre, màscares i carnestoltes

Les màscares són un dels elements que donen peu a la creació de personatges i jocs d'interpretació. Són per tant, part del teatre i estan presents en l'univers de Tàpies per què són peces fonamentals en el teatre nò japonès, el dadaisme i les accions dels artistes vinculats a la revista *Dau al Set*. Coincidint amb les dates del carnestoltes, us proposem un taller familiar de realització de màscares amb material reciclat. Ens inspirarem en Tàpies per a donar una nova vida al material quotidià de desfet alhora que creem nous personatges.

Calendari: dissabte 22 de febrer del 2020, a les 11.00 h. | **Durada:** 1 h i 30 min. | Grup d'edat: nens i nenes a partir de 4 anys amb els seus acompanyants. | **Preu:** 4 € per persona. | Aforament limitat. Inscripció prèvia: reserves@ftapias.com.

ACTIVITATS AL VOLTANT DE LA CONSERVACIÓ EN L'ART CONTEMPORANI

Què podem aprendre del revers de les obres d'art?

Quina informació s'amaga al revers d'una obra d'art? Normalment no tenim l'oportunitat de veure aquesta part de les obres. Tant si la peça es troba en una sala d'exposicions com si està reproduïda en un catàleg, el revers és la part de l'obra que sempre queda amagada. Aquesta xerrada descobrirà quines són les dades importants que se situen a

la part posterior de les obres, com ara la fitxa tècnica, la signatura de l'artista, les intervencions de restauració, la seva procedència i els seus viatges.

Xerrada a càrrec de Mònica Marull, restauradora de la Fundació.

Calendari: dijous 17 d'octubre del 2019, a les 18.00 h. | **Durada:** 1 h. | **Idioma:** català. | **Preu:** 8 €. | Aforament limitat. Inscripció prèvia: activitats@ftapias.com.

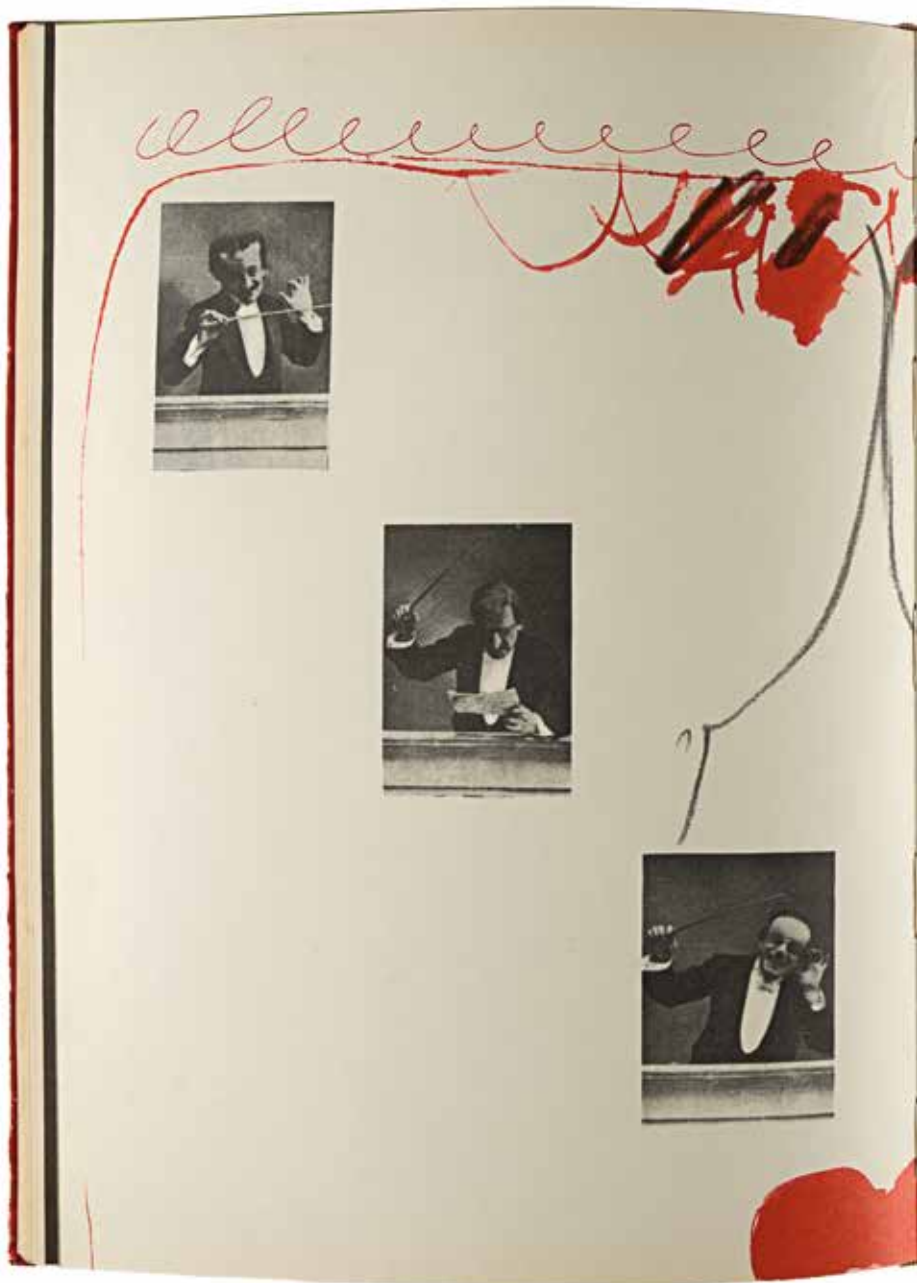
Transport i embalatge d'obres d'art: protegir-les pel viatge

Les obres d'art de la Fundació viatgen sovint per formar part d'exposicions temporals en museus i institucions d'arreu del món. L'embalatge de cada peça es fa en funció de les seves característiques particulars i del tipus de transport emprat, sigui camió, avió o vaixell. L'objectiu és que l'obra no pateixi cap canvi en les condicions que necessita per a una conservació correcta. En aquesta xerrada es mostraran alguns dels materials d'embalatge d'obres d'art més utilitzats en l'actualitat i es comentaran les diferents opcions de transport que ofereixen les empreses especialitzades.

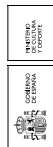
Xerrada a càrrec de Mònica Marull, restauradora de la Fundació.

Calendari: dijous 21 de novembre del 2019, a les 18.00 h. | **Durada:** 1 h. | **Idioma:** català. | **Preu:** 8 €. | Aforament limitat. Inscripció prèvia: activitats@ftapias.com.

Podeu trobar informació sobre altres activitats al web fundaciotaopies.org o al fullet d'Educació i Programes públics.

Col·laboradors

Patrocinadors institucionals

